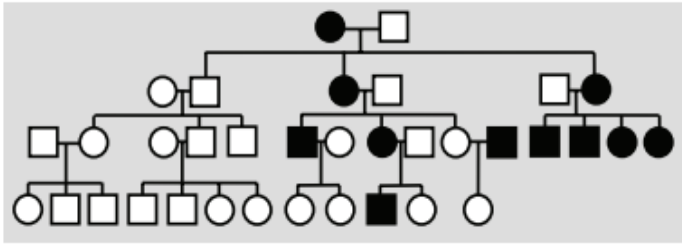

IV. A mitokondrium

12 pont

2010. május

Az ábrán egy olyan ritka betegség családon belüli előfordulását láthatjuk, mely izom- és idegrendszeri rendellenességekkel jár. A fekete körök, illetve négyzetek a beteg nőket, illetve férfiakat jelölik.

1. Mi olvasható le biztosan a családfáról (feltételezve, hogy a házaspárok nem álltak közeli rokonságban egymással)? A helyes válasz betűjelét írja a négyzetbe!

- A. A betegség intermedier módon öröklődött.
- B. A betegséget okozó allélt mindig a betegségben szenvedő anyák adták át.
- C. A betegséget okozó allélt mindig az egészséges, de hordozó apák adták át.
- D. A betegséget okozó recesszív allél az X kromoszómához kötve öröklődött.
- E. A betegséget okozó recesszív allél az Y kromoszómához kötve öröklődött.

B

2. Mint a későbbiekben kiderült, a betegséget a mitokondrium egyik meghibásodott génje okozza. Hogyan magyarázza ez a tény a betegség öröklésmenetét?

.. a mitokondrium géneket az anyai szervezettől kapja az utód ..

3. A mitokondrium szerepéből kiindulva adjon magyarázatot arra, hogy hibás működése miért okoz zavarokat az izom- és idegműködésben!

mind az ideg-, mind az izomműködés ATP-igényes folyamat, az ATP molekulák döntő többsége pedig a mitokondriumban történik

4. A mitokondriumban felfedezett gének megerősítették a sejtalkotók eredetének endoszimbionta elméletét. Mit állít a sejtalkotók eredetéről ez az elmélet?

a mitokondriumok ősi baktériumokból, prokarióta egysejtűekből jöttek létre úgy, hogy a gazdasejt bekebelezte, de nem emésztette meg azokat

5. Írja le, milyen fontos szerves és szervetlen molekulákat kap a mitokondrium a szőlőcukor lebontásakor a **citromsav ciklus és a végső oxidáció működése során** a sejt többi részétől, illetve a sejt többi része a mitokondriumtól! (4 pont)
(A NAD/NADH molekulákat ne vegyük figyelembe!)

A mitokondrium a sejt többi részétől kap
három szénatomos szerves savmolekulát: ..piroszőlősav ..

szervetlen molekulát: molekuláris oxigén; foszforsav; foszfát ion

A sejt többi része a mitokondriumtól kap

szerves molekulát: ATP; citromsavciklus köztes termékei ..

szervetlen molekulát: H₂O; CO₂ ..

6. A mitokondriumon kívül mely más sejtalkotó eredetét magyarázzák endoszimbiózissal?

Nevezzen meg egyet! ..zöld színtest ..

7. A mitokondrium örökítő anyaga eltér a sejtmagban levőtől, de hasonlít a baktériumokéra. Milyen tulajdonsága különbözteti meg a sejtmag örökítő anyagától?

- A. Anyaga RNS.
- B. Gyűrű alakú.
- C. Fehérjéből és RNS-ből áll.
- D. Egyszálú nukleinsav láncból áll.
- E. Nem tartalmaz foszfort.

B

Az endoszimbionta eredetet támasztja alá az a tapasztalat is, hogy néhány antibiotikum a baktériumoké mellett a mitokondriumok anyagcseréjét is bénítja (míg a sejtmag génjeinek működését nem befolyásolja). Pontosabb vizsgálatokkal az is kideríthető, hogy a génműködés mely lépését gátolja az adott antibiotikum. Két példán ezt mutatja a táblázat.

Antibiotikumok hatása egyes gének működésére (+: gátolja, -: nem befolyásolja)

Antibiotikum neve	<i>rifampicin</i>	<i>eritromicin</i>
Átírás (transzkripció) a sejtmagban	-	-
Leolvasás (transzláció) a sejtplazma riboszómáin	-	-
Átírás (transzkripció) a mitokondriumban	+	-
Leolvasás (transzláció) a mitokondriumban	-	+

8. A táblázat alapján állapítsa meg, milyen hatása van a *rifampicin*nek egy eukarióta sejtre!

- A. Gátolja minden fehérje szintézisét, kivéve a mitokondrium génjei által kódoltakat.
- B. Gátolja a mitokondrium génjei által kódolt fehérjék szintézisét, de nem befolyásolja a sejtmag gének működését.
- C. Gátolja minden fehérje szintézisét.
- D. Csak a mitokondrium mRNS szintézisét gátolja, de a sejtmag és a mitokondrium minden fehérjéje zavartalanul keletkezik.
- E. Csak a fehérjeszintézist gátolja a mitokondriumban, egyébként a sejtmagban és a mitokondriumban is létrejönnek az mRNS molekulák.

B

9. A táblázat alapján állapítsa meg, milyen hatása van az *eritromicin*nek egy eukarióta sejtre!

- A. Gátolja minden fehérje szintézisét, kivéve a mitokondrium génjei által kódoltakat.
- B. Nem zavarja a mitokondriumban az mRNS szintézist, de a sejtmag génjei által kódolt fehérje szintézisét gátolja.
- C. Gátolja minden fehérje szintézisét.
- D. Csak a mitokondrium mRNS szintézisét gátolja, egyébként a sejtmag és a mitokondrium minden fehérjéje zavartalanul keletkezik.
- E. Csak a fehérjeszintézist gátolja a mitokondriumban, egyébként a sejtmagban és a mitokondriumban is létrejönnek az mRNS molekulák.

E

III. A mitokondriumok

7 pont

2007. május

„Az *emlősök* (és így az ember) mitokondriális DNS-e mindössze 16569 nukleotidpár hosszúságú *körkörös molekula*, amely csak 37 gént tartalmaz, egymáshoz szinte hézagmentesen illeszkedve.

Ha a mitokondriumban lévő DNS ugyanúgy örökletes információt hordoz, mint a kromoszómák DNS-e, úgy gondolhatnánk, hogy rá is a genetika általános törvényei vonatkoznak. Ez azonban csak részben igaz. A mitokondriumok öröklődésében ugyanis a magi örökléstől eltérő törvényszerűségek érvényesülnek.

A mitokondriális DNS-ben a rekombináció ismeretlen fogalom. A két különböző DNS-molekulában megjelenő mutáció nem kerülhet átkereszteződés révén egyetlen molekulába.”

Venetianer Pál

1. Nevezze meg azt az osztódási folyamatot, amelynek során rekombináció történhet!

...meiózis.....

(1 pont)

„Egy átlagos sejtben több száz mitokondrium van, mindegyikben 5-10 DNS-molekulával, tehát a sejtenkénti példányszám ezres nagyságrendű. Ennek az a következménye, hogy ha a mitokondriális DNS replikációja, megkettőződése során mutáció lép fel, ez nem jár semmiféle közvetlen következménnyel, hiszen a sejtben lévő több ezer „normális” DNS-molekula mellett csak egy lesz mutáns. Hosszabb távon azonban már van esélye a mutáns felhalmozódásának, hiszen a sejtosztódások során a véletlen eloszlás jelentősen megváltoztathatja a mutáns és normál DNS-molekulák arányát.”

A mitokondriális gének java része a mitokondrium működését szabályozza.

2. Milyen biokémiai folyamatok történnek a mitokondriumban? *A helyes válaszok betűjelét írja a négyzetekbe!* (1 pont)

- A) szénhidrát-szintézis
- B) glükolízis
- C) citromsav-ciklus
- D) terminális oxidáció
- E) zsírsav-szintézis

C	D
---	---

„Amennyiben egy (mitokondriális) mutációnak a fenotípusban is megnyilvánuló káros hatása van, ez többnyire az oxidáció, illetve az energiatermelés valamilyen zavarát jelenti.”

3. Az alábbiak közül mely folyamatok károsodhatnak a mitokondriális mutáció következtében, azaz melyek energiaigényesek? *A helyes válaszok betűjelét írja a négyzetekbe!* (1 pont)

- A) diffúzió
- B) izomműködés
- C) szőlőcukor visszaszívása a vesében
- D) víz visszaszívása a szűrletből
- E) fehérjék szintézise

B	C	E
---	---	---

„A kromoszomális DNS-molekulák lineárisak (lánc molekulák), a mitokondriális DNS-ek viszont körkörösek.”

4. Az élőlények melyik csoportjában található kizárólag körkörös alakú DNS-molekula? (1 pont)

prokarióták.....

5. Hogyan nevezzük a mitokondriumok eredetét magyarázó elméletet? (1 pont)

endoszimbióta elmélet.....

6. Ismertesse az elmélet lényegét! (2 pont)

a mitokondriumok ősei egysejtű prokarióták lehettek, amelyeket
más egysejtűek bekebeleztek; és együtt maradtak; szimbiózis alakult ki.....
.....
.....
.....